

N:o 16.

Ank. till Riksd. Kansli den 30 Mars 1879, kl. 12 midd.

Lag-Utskottets Utlåtande, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af Kongl. förordningen angående grunderne och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864 jemte andra dit hörande författningar.

Oinskränkt frihet att klyfva hemman i huru små delar som helst och följaktligen upphäfvande af Kongl. förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864 jemte andra hit hörande författningar har vid nu innevarande riksdag yrkats i tvenne till Lag-Utskottet öfverlemnade motioner, väckta den ena i Första Kammaren af Herr *N. S. von Koch*, N:o 11, den andra i Andra Kammaren af Herr *Per Nilsson i Espö*, N:o 81.

Herr *von Koch* hemställer, "att Riksdagen i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t ville anhålla, att de stadganden, hvilka uti Kongl. förordningen den 6 Augusti 1864, angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring, samt särskildt för Stora Kopparbergs län uti Kongl. kungörelsen den 18 Februari 1859, jemte andre, ännu gällande författningar, äro meddelade i fråga om besutenhet såsom villkor för hemmans klyfvande, jemte rättighet att lösa så kallad "obesuten del", måtte i näder förklaras hafva upphört att vara gällande;" och har Herr *von Koch* förklarat sig skola framdeles aflemna nödiga upplysningar i den af honom sålunda väckta fråga, men hafva några sådana upplysningar icke till Utskottet inkommit vidare, än att Herr *von Koch* aflemnat ett intyg från vederbörande häradsskrifvare, att i Enviks socken funnes omkring 120 besutna och

omkring 270 obesutna samt i Svärdsjö socken omkring 300 besutna och omkring 770 obesutna hemmanslotter.

Herr *Per Nilsson i Espö* andrager, att ehuru på senare tiden utkomna författningar lemnade större frihet i afseende å jordafsöndring än förr, dock ännu många onödiga eller skadliga hinder kvarstode mot sträfvandet att få bo på egen torfva, hvarföre och då välsignelserika följder för ett land uppstode deraf, att ett större antal af dess invånare vore egare af jord och derigenom än mera beredde till att försvara landet mot inre och yttre fiender, han föreslår "att Riksdagen för sin del beslutar, att Kongl. Maj:ts förnyade nådiga förordning angående grunderna och vilkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring, gifven Stockholms slott den 6 Augusti 1864, till all kraft och verkan upphäfves, och bestämmes, att köp af jord, vare sig större eller mindre, må erhålla ett folium i fastighetsboken till framtida säkerhet".

Nu gällande allmänna stadganden angående hemmansklyfning och jordafsöndring torde vara för väl bekanta, att Utskottet skulle behöfva att därför redogöra. Angående förhållandet i Stora Kopparbergs län med besutenhet och rätt att lösa obesutenhet anser Utskottet sig böra lemna följande upplysningar.

I Kongl. brefvet till Kammarkollegium och Statskontoret den 9 Februari 1802 förklarade Kongl. Maj:t sig anse den oinskränkta klyfning af jorden, som i Dalarne ju längre desto mer blifvit öflig, vara ibland de största och jemväl den betydligast verkande orsaken till det nästan allmänna trångmål, hvari denna landsorts allmoge såge sig stadd, samt att detta trångmål måste allt framgent blifva hinderligt emot alla kraftigare företag till landets bättre odling, med mindre denna då gränslöst utöfvade jordstyckning blefve i så mätto inskränkt och hämmad, att den endast och allena finge bero af en vederbörligen utrönt och utstakad besutenhet, hvarvid åbons nödiga bergning borde vara första afsigten, och att i öfrigt hvar samfällighet eller socken måtte genom storskiften emellan jordegarne så fördelas, att de erhöle sina egor på ett ställe, och denna delning äfven sträckas till skog, kärr och utmarker, på det en hvar måtte derefter ega tillfälle att genom uppodlingar göra sina erhållna besittningar brukbara och gagnande. I sådant afseende, och då det, med grund af den år 1682 fastställda soldatroteringen, i Dalarne inkomna bruk, att, i mån af jemväl den ringaste delaktighet uti den bestämda roteafgiften, vara berättigad till besittning af ett emot samma afgifts andel svarande jordstycke, som ofta både finge och måste sökas på från hvarandra vida aflägsna ställen, icke allenast vore stridande emot Kongl. förordningen af den 1 Maj 1693, som tydligen föreskrefve och utstakade, att en besutenhet uti Öster- och Vester-Dalarnes icke finge vara mindre än en sextonedel och i det öfriga af länet utgöra en åttandedel af ett helt hemman, utan ock till sina följder förderfligt och alldeles skildt från en eftertänksam hushållning, så förordnades, såsom grund och

rättelse vid den storskiftesdelning, hvilken till ofvan anförda nyttiga ändamåls vinnande borde så snart möjligt vore företagas och så skyndsamt som ske kunde bringas till fullbordan, att den åbo skulle anses vara besuten uti Öfre Dalelaget och Sätters fögderi, hvars innehafvande besittning kunde föda en häst och tre kor jemte små kreatur af sex getter och lika många får, samt uti de öfriga socknarne en häst, fyra kor och ett lika antal små kreatur med det nyss nämnda. De då varande åbor, som efter denna utstakning kunde anses ofullstutne, finge icke emot deras vilja rubbas eller vråkas utur deras små jorddelar, utan skulle dessa, vid skeende förändringar genom dödsfall, giften eller eljest, småningom så sammanläggas, att deraf lagliga besittningar med tiden måtte uppkomma. Sedermera blef genom 10 punkten i Kongl. brefvet till Kammarkollegium den 17 Augusti 1804 antalet får, som fordrades till hvarje besutenhet, nedsatt för hela länet till två eller tre på besutenheten, samt förklarades följa af bestämmelserna i 1802 års bref, dels att ingen dädanefter finge sälja en obesutenhet till annan än den, som förut egde jord, dels att, enär storskiftet vore verkställt, ingen egde rätt sälja en obesutenhet till annan än den, som egde jord i samma nummer, och skulle i händelse annorlunda skedde, delegane i nummern ega samma obesutenhet lösa. Vidare och såsom en följd af nämnda förordning skulle iakttagas, att tvenne eller flere dädanefter uti en, ehuru obesuten egares hand en gång sammankomne obesutne hemmansdelar sedermera icke finge åtskiljas; att lagfart och fasta å sådana smärre jordadelar, som icke innefattade besutenhet, icke heller vidare finge ega rum; att all hemmansklyfning eller skiftning af jord under full besutenhet, hvars pröfning, såsom ett hushållsmål, endast skulle bero af landshöfdingen, skulle vara förbuden för det tillkommande och ifrån den stund allmänna storskiftet i någon socken begyntes eller remiss dertill utfärdats; att allt, hvad derifrån afveke, skulle anses för en nullitet, hvilken, utan afseende å hvad åtgärd domstolar och embetsmän kunnat deremot taga, af landshöfdingen borde försättas i sitt förra skick; samt att, om flere genom arf, köp, giftermål eller annan laglig åtkomst tillfälligtvis sammanklagda obesutna delar icke sammansmält till en besutenhet inom en tid af högst tjugu år, räknad ifrån den dag, storskiftet blifvit af landtmätaren fulländadt, innehafvarne af dylika obesutenheter, som vid storskiftet blifvit föreslagne att blifva en besutenhet, då borde lotta om besittningen af det hela, sedan likväl mätismän förut pröfvat, hvad lösen den afträdande skulle erhålla; dock skulle de, som under tiden genom odlingar och jordförbättringar af en obesutenhet beredt en full besutenhet, njuta en sådan tillkommen full besutenhet till godo, äfvensom den besutne, hvilken när som helst kunde visa sig på sådant sätt hafva af en besutenhet tillskapat tvenne eller flere, jemväl skulle ega rättighet att dela den dubbla i tvenne eller flera besutenheter; och skulle Konungens Befallningshafvande vid ofvan nämnda tids förlopp, sedan storskiftet blifvit fulländadt, göra sig underrättad, hvilka obesutne hemmansdelar vid den tiden ännu ej blifvit förenade, samt då

besörja om verkställigheten deraf för dem, som han då, efter behörig undersökning och pröfning, icke funne emellertid hafva genom odling blifvit så förbättrade, att de hvar för sig kunde utgöra en besutenhet.

Sedan emellertid Rikets Ständer i ämnet affåtit underdåniga framställningar, *under den 30 Augusti 1851* derom, att med bibehållandet af stadgandet om skyldighet för innehafvare af obesutenhet i Dalarne att för den samma taga lösen, då påstående derom väcktes af den, som enligt då gällande bestämmelser vore till obesutenhets inlösande berättigad, de i Kongl. brefvet den 17 Augusti 1804 förekommande stadganden derom, dels att ingen finge sälja obesutenhet till annan, än den, som förut egde jord, och, sedan storskifte blifvit verkställt, icke till annan än den, som egde jord i samma nummer, och dels att lagfart och fasta å sådana smärre jorddelar, som icke innefattade besutenhet, icke finge ega rum, måtte i nåder upphävas, samt *under den 12 September 1857*, dels derom, att i öfra Dalelaget och Sätters fögderi, jemte Svärdsjö socken, vilkoren för besutenhet måtte nedsättas till hälften, så att å en besutenhet derstädes borde kunna födas minst två kor och fyra får eller getter, dels ock derom, att de jordbesittningar, som vid de verkställda storskiftena icke uppgått till besutenhet och funnes å kartan utmärkte, icke, emot egarens vilja, skulle vara lösen underkastade, samt Konungens Befallningshafvande i Stora Kopparbergs län lemnat upplysning, att den i 10 punkten af 1804 års Kongl. bref föreskrifna sammanläggning af obesutenheter ingenstädes egt rum eller kunnat, i anseende till rådande brist på medel till utlösen, bringas till verkställighet, och att förbudet mot fastigheters styckning till mindre än medgifna besittningar ej heller varit verksamt, i strid med folkets lynne och gamla sedvanor, förordnades i Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse, om förändrade föreskrifter i afseende å besutenhets- och skiftesväsendet i Stora Kopparbergs län den 18 Februari 1859, att de för riket i allmänhet gällande författningar om grunderna och vilkoren för hemmansklyfning samt afsöndring af jord eller andra lägenheter jemväl för Stora Kopparbergs län vara gällande, dock att, när storskifte egt rum, talan om lösen af obesuten hemmansdel icke i annat fall, än att denna under tiden kommit i ny egares hand, finge väckas förr än efter förloppet af tjugu år, eller annan vid storskiftesförrättning särskildt bestämd tid från storskiftes afslutande; äfvensom att i de socknar, dervid företaget storskifte ett visst besutenhetsmått redan blifvit bestämdt, endast de hemmansdelar skulle vara lösen underkastade, som icke motsvarade hälften af detta mått och ej heller uppfylde de vilkor för besutenhet, nämnda förordningar stadgade; och ville Kongl. Maj:t för de socknar inom länet, der besutenhetsindelning i sammanhang med storskifte komme att ega rum, uppå Konungens Befallningshafvandes, sedan vederbörande blifvit hörde, afgifvande förslag i nåder bestämma hvad som för besutenhet i dessa socknar skulle erfordras; i följd hvaraf 10:de punkten af Kongl. brefvet den 17

Augusti 1804, med deruti gifna förbud emot köp, lagfart och fasta af obesuten hemmansdel samt stadganden angående obesutna delars ovilkorliga sammanläggning, skulle upphöra att vidare vara gällande.

Utskottet erkänner obetingadt vigten för ett land deraf, att ett större antal af dess inbyggare äro jordegare, men Utskottet finner i nu gällande stadganden angående hemmansklyfning och jordafsöndring väsentligt hinder icke möta för någon att förskaffa sig ett, om äfven aldrig så litet, eget jordområde. Det är nemligen endast vid hemmansklyfning, som visst minimum af jord erfordras, så att åbon derå enligt närmare gifna föreskrifter blir besuten, men jordafsöndring, äfven för alltid, kan ske till huru ringa egovidd som helst. Mellan hemmansklyfning och jordafsöndring för alltid förefinnes emellertid beträffande eganderätten till en utklufven hemmansdel eller en afsöndrad lägenhet ingen skilnad: skilnaden mellan båda består deri, att vid hemmansklyfning det klufna hemmanets mantal och grundränta blifva, i mån af inbördes storlek och godhet, fördelade å de olika lotterna, hvilka sålunda hvardera få sig visst hemmantal och viss grundskatt åsatta, hvaremot vid jordafsöndring den afsöndrade lägenheten hvarken åsättes mantal eller grundränta, utan stamhemmanet fortfarande behåller båda till oförändradt belopp. Den vidare bestämmelsen, att afsöndring ej obetingadt må ske utöfver viss del af egovidden, beträffande jord af säteri-, rå- och rörs-, samt insockne frälse natur en femtedel och beträffande jord af annan natur en tiondedel, kan visserligen understundom innefatta en svårighet för den, som är fäst vid just en viss jordlott, att med egarens bifall få denna med sjelfständig eganderätt afsöndrad; men Utskottet vill med afseende härå erinra, att, äfven der afsöndring utöfver den i allmänhet tillåtna delen af egovidden begäres, Konungens Befallningshafvande eger att dertill lemna bifall, i den mån sådant finnes förenligt med Kronans säkerhet för hemmansräntans och öfriga skyldigheters framtida utgörande.

Såsom betungande för den, som ville förvärfva en afsöndrad lägenhet, har framhållits kostnaden för erhållande af Konungens Befallningshafvandes afsöndringsresolution samt den undersökning, hvilken vanligen anses böra föregå den samma; men denna kostnad, som med riktig tillämpning af förordningen, icke torde kunna komma att uppgå till något i förhållande till afsöndringens värde oskäligt belopp, motsvaras i fråga om hemmansklyfning af de för klyfningens verkställande erforderliga utgifter. Nämnda kostnad är icke heller, på sätt den ene motionären förutsatt, nödvändig för att genom lagfart få eganderätten betryggad, såsom framgår ej mindre deraf, att, ehuru uti Kongl. förordningen den 13 Juli 1853, angående tillägg till då gällande föreskrifter i afseende på hemmansklyfning och jord-

afsöndring, uttryckligen fans stadgadt, att lagfart eller inteckning för afsöndringens bestånd icke fick beviljas, innan afsöndringen visades vara vederbörligen godkänd, något dylikt stadgande icke upptogs i 1864 års förordning, än äfven af Kongl. Maj:ts utslag den 14 December 1877, hvaraf inhemtas, att, sedan ansökning om lagfart å köp, hvarigenom jord från hemman för alltid afsöndrats, blifvit med afseende å stadgandet i 9 § 2 mom. och 17 § 1 mom. i 1864 års förordning och enär sökanden icke visat, att afgäld för jordafsöndringen blifvit af Konungens Befallningshafvande faststæld, hvarförinnan afsöndringen icke blefve i jordebokens afsöndringsbilaga intagen, af underrätt och hofrätt förklarad hvilande, Kongl. Maj:tt funnit de sålunda åberopade skäl och lagrum ej hafva utgjort laga anledning att förklara ansökningen hvilande.

Utskottet, som sålunda icke anser de om hemmansklyfning och jordafsöndring i allmänhet gällande bestämmelser innebära några väsentliga olägenheter, finner dem deremot innefatta vissa garantier för de till kronan utgående grundskatters rigtiga utgörande och frågan om upphörande af den gamla skilnaden mellan hemmansklyfning och jordafsöndring derföre först i sammanhang med ifrågasatt upphäfvande eller omreglering af grundskatterna böra förekomma till slutligt afgörande.

Då Utskottet sålunda anser sig icke kunna för det närvarande förorda upphäfvande af ifrågavarande 1864 års förordning, finner Utskottet sig dels på sådan grund, dels ock enär Herr von Koch icke förebragt någon utredning om och i hvad mån de särskildt för Dalarne i ämnet gällande stadganden visat sig olämpliga, samt Utskottet i öfrigt derom saknar säkra upplysningar, icke heller böra till Herr von Kochs motion i denna del tillstyrka bifall; och får Utskottet derföre, under erinran, att 1864 års förordning af Kongl. Maj:tt utfärdats i administrativ väg, vördsamt hemställa,

att de förevarande motionerna icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 Mars 1879.

På Utskottets vägnar:

H. G. v. Gegerfelt.

Reservationer:

af Herr *Sundell*: "Genom Kongl. kungörelsen den 18 Februari 1859, angående förändrade föreskrifter i afseende på besutenhets- och skiftesväsendet i Stora Kopparbergs län, är, på sätt i betänkandet finnes omförmäldt, med upphäfvande af 10 punkten i det, angående storskiften i Dalarne, den 17 Augusti 1804 utfärdade Kongl. bref och det deruti gifna förbud emot köp, lagfart och fasta af obesuten hemmansdel samt med undanrödjande af stadgandena angående obesutna delars ovilkorliga sammanläggning, föreskrifvet, utom annat, att, när storskifte egt rum, talan om lösen af obesuten hemmansdel icke i annat fall än att denna under tiden kommit i ny egares hand, finge väckas förr än efter förloppet af tjugo år, eller annan vid storskiftesförrättning särskildt bestämd tid, från storskiftets afslutande; och bestämdes besutenhetsmättet i de då storskiftade socknarne, hvilket mått, utgörande vissa reducerade snesland jord, är olika i ett hvart af de områden hvarje storskiftesförrättning omfattat, till hälften af hvad i detta afseende förut varit stadgadt. De tjugu åren äro nu tilländalupna; och obesutenheterna äro på långt, långt när icke, eller kanske rättare, icke alls sammanförda till besutenheter. *De blifva det aldrig.* I underdånigt memorial af den 12 December 1842 förmäler Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, att sammanläggning af obesutenheter ingenstädes egt rum eller, i anseende till brist på lösningsmedel, kunnat framtvingas; att den för sådan framtvingad lösning i nåder beviljade anståndstid för särskilda socknar äfven förflutit utan att stadgandet härutinnan kunnat bringas till verkställighet, och att förbudet mot fastigheters styckning till mindre än lagligen medgifna besittningar ej heller varit verksamt, i strid med folkets lynne och gamla sedvanor. Förhållandena härutinnan äro oförändrade. Lösningstvister, obesutenheter angående, förekomma till mycket litet antal; knappast någon vill bringa annan ur besittningen af den, om ock lilla jordadel han ärft eller ärligen förvärfvat; lagstiftningen i denna del är föga annat än en lagstiftning på papperet endast. Att bibehålla en sådan, som är så godt som utan all verkan och intet gagn gör, lärer väl icke vara tillrådligt; och är det derföre och då ofvan omförmälda Kongl. kungörelse den 18 Februari 1859 utfärdats såsom administrativ författning, jag vördsamt hemställer, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, efter vederbörandes hörande, täcktes i nåder förklara, att i de på det allmännas bekostnad eller med bidrag af statsmedel storskiftade socknar i Dalarne talan om lösen af obesuten jordadel icke vidare får vid domstol väckas, utan att sådan lösen hädanefter ankommer på aftal vederbörande emellan.

Jag anser vidare, att Herr von Kochs och Herr Per Nilssons motioner böra på det sätt bifallas, att Riksdagen underdånigst hemställer om upphäfvande af hvad i Kongl. förordningen, angående grunderna och vilkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring, den 6 Augusti 1864, finnes stadgadt om besutenhet, så att klyfning af hemman medgifves till hvad hemmantal som helst, utan det i 1 § af den Kongl. förordningen stadgade vilkor“;

af Herrar *Lindgren* och *Anders Persson*.

Herrar *Thomasson* och *Johannes Jonson* hafva begärt få antecknadt, den förre, att han ej öfvervarit dessa ärendens behandling i Utskottet, och den senare, att han efter undfången ledighet varit från riksdagen frånvarande, då utlåtandet justerats.

N:o 17.

Ank. till Riksd. Kansli den 30 Mars 1879, kl. 12 midd.

Lag-Utskottets Utlåtande, i anledning af väckt motion om upphäfvande eller ändring af Kongl. förordningen angående hvad bolag iakttaga böra, som, under så kallad firma, eller särskild antagen handteckning, vilja handels- och fabriksrörelse idka, den 28 Juni 1798.

Uti ifrågavarande förordning finnes stadgadt, att hvar och ett enskildt bolag, det vare sig i handels- eller fabriksrörelse, som antingen består af flere eller andre i lifvet varande personer; än de, hvilka i bolagets antagna firma, eller